ԱԽԵՏԱՓԵՐ

«Ա.ՀԱՒ ԵՒ ՅԵՂԻ ՄԵՆ ՈՒՐԱԽԱՈՒԹԵԱՆ Ա.ԽԵՏԻՍ ԿՈՒՏԱՄ» : ՂՈՒԿ. Բ. 10

ՀԱՏՈՐ 31. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11. 1876 ԹԻՒ 2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Մեր մեղքերուն համար վիրաւորուեցաւ»: — Աստուծոյ պատուիրանքը: — Աստուծոյ խօսքը: — «Մարդերուն համար ստակ պէտք է»: — Սուրբ գրոց մէջ յիշուած երեք արծնութիւնները: — Կրետէ կղզին: — Կանայք ինչ կրնան ընել Տէրոջը գործին համար: — Վէգիր Բէօփրիւլէն նամակ մը: — Բրիտոնէուճեան ծագումը: — Մարգարիտ: — Տիգրանակերտ: — Սուրբ օրուան նպատակը և այն նպատակին հասնելու միջոցները: — Եգեսիայէն նամակ մը: — Քաղաքական լուրեր: — Փանուցում:

«ՄԵՐ ՄԵՂՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՒ»

«ՄԵՐ մեղքերուն համար վիրաւորուեցաւ:» Մեր, ոչ թէ իր մեղքերուն համար: Եթէ Յիսուս լոկ մարդ ըլլար, և անդամ մը միայն յանցանք գործած ըլլար, այսպէս ըսելու հարկ չէր ըլլար: Բայց ո՛չ մեղքերը միայն պատճառ եղան Քրիստոսի մահուանը:

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՔԸ

Տասնաբանեայ պատուիրանները երբեմն կը յիշուին իբրև տասն օրէնք: Բայց տասնաբանեայ պատուիրանքը մէկ օրէնք է, Աստուծոյ օրէնքն է: Եթէ այն օրէնքին տասը պատուէրներէն մէկը միայն լուծես, Աստուծոյ օրէնքը լուծած կ'ըլլաս: Ինչպէս թէ շղթայով մը պատէն կախուած եմ, եթէ շղթային մէկ օղը միայն կոտրի, վար կ'իյնամ:

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍՔԸ

Փոքրիկ տղայ մը կոյր ծնած էր, բայց եաքը վիրաբոյժներուն օգնութեամբը սկսաւ կամաց կամաց տեսնել: Օր մը այս տղուն մայրը զանի տունէն դուրս հանելով աչուըներուն կապը քակեց, և տղան առաջին անգամ տեսնելով երկինքը և երկիրը, ըսաւ. «Մայր, ինչու՞ համար չըսիր ինծի թէ այսպիսի գեղեցիկ բաներ կան:» Մայրը յարատեւս ցնդելով ըսաւ. «Կ'ուզէի ըսել, սիրելիս, բայց դիտեի որ պիտի չկրնայիր հաւատալ:» Աստուածաշունչին վրայ կը խօսուի: Մարդ մը որոյ հոգւոյն աչուըները բաց չեն՝ չի կըրնար ըստ արժանւոյն հասկնալ Աստուծոյ խօսքը:

«ՍՐՓՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՍՏԱԿ ՊԷՏՔ Է»

Բրիտոնեայ կին մը Տէրոջը գործին համար անդամ մը ստակ կը խնդրէր: Մարդ մը անոր ըսաւ. «Ա.յդ գործին համար ստակ ինչո՞ւ կը խընդրես. ես կը կարծէի թէ ձրի Աւետարան կը քարոզես. ապաքէն դուք ալ կ'ըսէք թէ կենայ ջուրը ձրի է, առանց ստակի և առանց գնոյ»: «Ա.յո,» ըսաւ կինը, «կենայ ջուրը ձրի է, բայց այն ջուրը տանելու գործածուղ սափորներուն համար ստակ պէտք է:»

Ըստ Աւետարանին, փրկութիւնն արդարև ձրի է, բայց ստակ հարկաւոր է Սուրբ գիրքը և ուրիշ կրօնական և հոգեւոր գիրքեր, տետրակներ և թերթեր տպել և վաճառել տալու համար. ստակ պէտք է նաև հովանաց և քարոզչաց համար որ փրկութեան աւետիսը տարածեն, և դպրոցներու համար ուր տղայք Սուրբ գիրքը կարդալ սորվին:

Այս բաներուն համար ստակ տալու պարտական է ամէն Քրիստոնեայ եկեղեցի և Քրիստոս հաւատացող ամէն մարդ, ըստ իւրաքանչիւր կարողութեան, թէ հարուստ ըլլայ թէ աղքատ: Տալ ինչ որ Տէրը կը յանձնէ (Ա. Կորնթ. Ժ.Ջ.2)՝ պարտք է ղոր Սուրբ գիրքը կը դնէ ամէն հաւատացեալ վրայ: Եկեղեցիները յանձնառ և բարեհնչան պահելու համար իւրաքանչիւր հաւատացեալ պարտի ընդունիլ և արդեամբ կատարել այս կանոնը, Յայտնի է նաև որ, եթէ Քրիստոնեայք Աստուծմէ ուրուած յանձնառութեան համեմատ չեն տար Տէրոջը գործին համար, չի կրնար կատարուիլ Քրիստոսի պատուէրը «Քարոզեցէք Աւետարանը բոլոր արարածոյ:»

ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ ՄԷՋ ՅԻՇՈՒԱԾ ԵՐԵՔ ԱՐԹՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Ամերիկայի Թերթ մը Սուրբ գրոց մէջ յիշուած կրօնական արթնութեանց վրայ հետեւեալ տեղեկութիւնը կու տայ: Ամերիկայի Աւետարանական եկեղեցիք հիմա մեծ ուշադրութիւն կ'ընեն այս բանին, և այս միջոցին չատ քաղաքներու և ամանիներու մէջ զօրաւոր արթնութիւններ կը տեսնուին, Երանի թէ Թուրքիոյ մէջ ալ չատ տեղեր մարդիկ արթնային և իրենց հոգեւոր փրկութեան վրայ խորհէին:)

Սուրբ գրոց մէջ յիշուած առաջին արթնութիւնը եղաւ Յովսեայ բարի թագաւորին ժամանակ: Այս արթնութիւնը պատմուած է Դ Թագ. իբ. և Իդ. գլխոց մէջ: Տաճարն անչքացած էր, գաւիթները պղծուած էին, Բահաղի պաշտօնը և անոր սպասները Եհովայի նուիրական սպասուց տեղը բռնած էին: Բահաղի, արեգական, լուսնի և աստեղայ պաշտօնը խափանած էր ճշմարիտ Աստուծոյ երկրպագութիւնը, և Սուրբ գիրքը տապանակին մէջ դոյուած կը մնար: Մինչ տաճարը կը նորոգուէր թագաւորին հրամանաւ, գործաւորք գտան Հին կտակարանին մէկ օրինակը: Քահանայապետը թագաւորին դիւանադպրին տուաւ այս գիրքը, դիւանադպիրն ալ թագաւորին բերաւ, և բարձր ձայնով կար-

դայ ղային անոր առջեւ։ Սուրբ դիրքին ընթերցումէն միայն, առանց բացատրութեան, արձնցաւ Թագաւորը, և հրամայեց մեկնիչմը կանչելու որ պատասխան տուաւ Թագաւորին հարցմանց։ Զարմանալին այն է որ այն միջոցին Աստուծոյ խօսքը Թագաւորին և ազգին բացատրող անձը, Աստուծոյ կողմէն սահմանուած կին էր։ Մեկնիչ կինը կռապաշտ Հրէաստանի վրայ Աստուծոյ մօտալուտ բարկութիւնն իմացուց։ Թագաւորն ազգային բարեկարգութեան ձեռք զարկաւ, ազգն ալ անոր համաձայնեցաւ։ Կռապաշտական անօթներն այրուեցան, քուրմերն արգելուեցան իրենց պիղծ աղտոտութիւնները կատարելու։ Կուռքերը յաճախն դատուեցան, մատուռներ, անտառներ, բարձրաւանդակներ և բագիններ քանդուեցան, և ապա ուրախութեամբ կատարուեցաւ այնպիսի զատիկ մը որոյ նմանը կատարուած չէր եօթը դարէ, այսինքն Դատաւորաց ժամանակէն, ի վեր։

Երկրորդ արձնութիւնը եղաւ Եղրի և Նէեմիայ ժամանակ։ Այս արձնութիւնը նկարագրուած է Նէեմիայ Ը. գլխոյն մէջ։ Հրէից ազգը գերի վարուած էր։ Բաբելոնի մէջ ազգ մը ծնաւ և հոն մեռաւ։ Պատերազմն ու ժամանակը, երկու մեծ կործանիչներ, երուսաղէմ աւերած էին։ Ապա Աստուած Բաբելոնի գերութենէ դարձ շնորհեց իր ժողովրդեան, և Նէեմի ու Եզրաս Հրէից մնացորդը երուսաղէմ բերին։

Հոն դառնալէն ետքը, ժողովուրդը կանչուեցաւ քաղքին Ջուրի դուռ կոչուած դրանը մօտ հրապարակ մը, ուր փայտէ բեմ մը դրուեցաւ։ Բազմութիւնն այնչափ էր որ Եզրաս չէր կրնար իր ձայնը ամէնուն հասցնել, ուստի տեղ տեղ ուրիշ բեմեր ալ դրուեցան, որ ուրիշներ ալ անոր օգնէին օրէնքը բոլոր ժողովրդեան հասկցնելու։ Սուրբ դիրքը բերուեցաւ, Աստուծոյ օրհնութիւնը խնդրուեցաւ, և ապա Եզրաս և անոր օգնականները դիրքը կարդալով կը մեկնէին ժողովրդեան։ Ոչ թէ քարոզելին, այլ «Աստուծոյ օրինաց դիրքը յստակ կերպով կարդացին, ու մեկնութիւնը տալով կարդացածնին հասկցուցին»։ Սուրբ դիրքն ըրաւ այն ազդեցութիւնը զոր ըրած էր երկու հարիւր տարի առաջ։ Առաջին արձնութեան ժամանակ «Բոլոր ժողովուրդը կուլային երբ որ օրէնքին խօսքերը կը լսէին»։ Սուրբ դիրքը ցուցուց անոնց իրենց մեղքերը և վանդը ճանչցուց, կամ լաւ եւս ըսենք, արձնցուց անոնց խղճը, որ երկար առեն է ի վեր թըմբրած էր։

Երրորդ արձնութիւնն է այն որ Պենտեկոստէի օրը եղաւ։ Այս արձնութեան պատմութիւնը կը գտնուի Գործոց առաքելոց Բ. գլխոյն մէջ։ Արձնութենէն առաջ եղած էր տասնօրեայ ժողով մը որոյ նպատակն էր խնդրել խոստացուած Հոգին սուրբ։ Երբ Հոգին սուրբը իջաւ եկեղեցւոյն վրայ, հրաշալարական քարոզութիւնը սկսաւ։

Գործոց առաքելոց մէջ գրուած է այն քարոզներէն մին, որ երկայն չէ, և որոյ կէսէն աւելին քաղուած է Սուրբ դիրքէն որ միջոց եղաւ Նէեմեայ և Յովսեայ ժամանակին արձնութիւններուն։ Ոչ թէ քարոզութիւնը, այլ Աստուծոյ խօսքն էր որ լսողաց սիրտը չարժեց։ Պետրոս կը քարոզէր ժողովրդեան յիշեցնելով անոնց իրենց մեղքերը, միւնչև որ անոնք սկսան գոչել, «Ի՞նչ ընենք,» և այն ատեն առաքեալը ցուցուց անոնց ապրելու փրկիչը։

Այս երեք արձնութիւններէն քանի մը կարեւոր դասեր կրնանք սորվիլ։ Յիշեալ արձնութիւնները հանդարտ բայց հզօր էին։ Արդարև յուզում և չարժում կար այս արձնութեանց ատենը։ Ցունդած էր Յովսիա, երբ կտրտեց և այրեց կուռքերը, կռապաշտական անօթներն և անտառները. յուզած էր նաև բոլոր Երուսաղէմ, երբ Ջուրի դրան քով ժողվուեցաւ օրէնքը լսելու երկոտասան քարոզչաց բերնէն. առանց յուզման չէր նաև երեք հազար մարդոց Պենտեկոստէի օրը Հրէական կրօնքը թողլով Քրիստոնէութիւն ընդունելը։ Բայց այս արձնութեանց ատենը յուզմունք յառաջ բերելու համար բնաւ չանք չեղաւ։ Յովսիա և անոր ընկերները լոկ Սուրբ դիրքը ժողովրդեան կարդացին։ Նոյնպէս Եզրաս կարդաց միայն Սուրբ դիրքը և մեկնեց. և երբ ժողովուրդը դեռ ինքն ծռելով սկսաւ լալ, Եզրաս հանդարտեցուց անոնց ղդացումը։ Ոչ ալ Պետրոս ճարտասանական ձևեր գործածեց կամ չանաց ժողովրդեան երևակայութիւնը, զօրը կամ երկիւղը գրգռել, այլ Սուրբ դիրքէն բացայայտ ցուցուց Հրէից թէ անոնց ձեռքով սպանուած անձը խոստացուած Մեսիան էր, այն Թագաւորը որուն կը սպասէին։

Ահա ասոնք էին Սուրբ գրոց աղդեցութեամբը գործած արձնութիւնները։ Նոյն Սուրբ դիրքն էր, զոր Յովսիա կարդաց ժողովրդեան, մեծ և փոքու, աւերեալ տաճարին գաւիթը։ Նոյն Սուրբ դիրքն էր զոր Եզրաս մեկնեց Ջուրի դրան առջև։ Նոյն Սուրբ դիրքն էր որմէ Պետրոս քարոզեց Երուսաղէմի փողոցներուն մէջ։ Նոյն Սուրբ դիրքն եղաւ նաև Լուտերի սուրն ու աղեղը բարեկարգութեան ժամանակ։ Մը. Մուտի ալ մեծ գործեր կ'ընէ, իրեն միջոց ընելով Սուրբ դիրքը միայն, առանց ճարտասանական արուեստի։ Բոլոր այս չարժուններն էին անտարբերութենէ ի զղջումն, զղջմանէ՝ յուղղութիւն, ի զղջմանէ՝ և յուղղութենէ ի խաղաղութիւն և յուրախութիւն հաւատոյ։ Յովսեայ առաջին գործն եղաւ ժողովրդեան ղդացնել ազգին մեղքն, ինչպէս ինք կը ղդար։ Եզրասայ քարոզութեան առաջին արդիւնքն եղաւ ժողովուրդը յարատուս չարժել։ Նոյն արդիւնքը տեսնուեցաւ Պետրոսի քարոզութենէն. ունկնդիրք իսկոյն ղղայնոյն իրենց սրտերուն մէջ։ Հիւանդի մը, որ դինք առողջ կը կարծէ՝ դեղ տալ քիչ օգուտ կ'ընէ, նոյնպէս քիչ օգուտ կ'ընէ փրկիչ մը ցուցընել անոր որ դինք մեղաւոր չի ճանչնար։ Կրօնական ճշմարիտ արձնութեան գործն է հզօր բայց հանդարտ համրուժ, միջոցն է Սուրբ գրոց մեկնութիւնը, իսկ անմիջական առարկան ղղայն։

ԿՐԵՏԷ ԿՂԶԻՆ

Պաշտօնական հրատարակութեան մը նայելով, Կրետէ կղզւոյն բնակչաց թիւն է 227,934. ասոնց 134,000ը Յոյն, 93,126ը Թուրք եւ Արապ, 345ը Հրէայ են։ Տեղական կառավարութեան մէջ 400 Մահմետական, 204 Յոյն եւ 5 ալ ուրիշ ազգէ պաշտօնեայք կան։ Կրետէի պահապան զօրքն է 8 վաշտ կանոնաւոր եւ 3 վաշտ թնդանօթաձիգ զօրք. նաեւ 2,500 ոստիկանութեան զօրք կան։ Նոյն կղզւոյն մէջ կան 42,900 տուն, 1,553 խանութ եւ 395 ձէթի գործարան։ Կրետէ Թուրքերէն նրուաճուելէն ի վեր, որ 237 տարի է, 127 կուսակալ ունեցաւ։ Անցեալ տարի Կրետէի եկամուտն էր 140,700 ոսկի, եւ ծախքը 135,500 ոսկի. ուստի եւ եկամուտը ծախքէն 5,200 ոսկի աւելի էր։ Վերոյիշեալ եկամուտին 30,870 ոսկին մաքուր, եւ մնացեալն ալ տասանորդներէ եւ ուրիշ հարկերէ գոյացած է։

ԿԱՆԱՑՐ Ի՞ՆՉ ԿՐՆԱՆ ԸՆԵԼ ՏԷՐՈՋԸ ԳՈՐԾԻՆ ՀԱՄԱՐ

Այս հարցումը, որ Թերեւս չատերուն տարօրինակ պիտի թուի, (քանզի ընդհանրապէս կը կարծուի թէ իգական սեռը այս մասին ոչ պարտաւորութիւն ունի եւ ոչ յարմարութիւն,) այնչափ սխալ է, որչափ սխալ է կարծել թէ Բրիստոնէական կեանքը միայն արանց համար է։ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ Բրիստոնեայ կանայք եւ օրիորդք դարերով իրենց բարի գործերովը ցուցուցին եւ դեռ կը ցուցնեն թէ, իգական սեռը Տէրոջը գործին յառաջդիմութեանը օգնելու, եւ Բրիստոնէական կրօնքին ու կենաց պայծառութեանը համար բանիւ եւ արդեամբ աշխատելու ոչ միայն կոչում եւ պարտաւորութիւն, այլ եւ ձիրք եւ յարմարութիւն ունի։

Այս վերջին յուլիսի եւ օգոստոսի մէջ, դպրոցին տարեկան պարապուց ժամանակը, Զուիցերայի Յուրիս քաղաքը գացի, եւ հոն տեսնուեցայ բարեպաշտ ընտանեաց հետ, որոնք Պաղէլի միսիոնարական ընկերութեան օգնող բարեկամներ են։ Հոն ի մօտոյ տեսայ ինչ որ իգական սեռը կարող է ընել յօդուտ Աւետարանի գործին։ Յուլիսի մէջ գեղեցիկ օր մը Յուրիսի ծովային աշակողմեան ափանց վրայ Շեթրասհաուս անուն դիւղը դտնուելով, հրաւիրուեցայ ներկայ դտնուիլ Առաքելական Օժանդակ ընկերութեան ժողովոյն։ Փոքրիկ սենեկի մը մէջ 15-18 կանայք եւ օրիորդք հաւաքուած այլ եւ այլ ձեռագործներով զբաղեալ էին։ Այս ձեռագործները լմնալէն ետքը կը ծախուին, եւ անոնց արդիւնքը Առաքելական ընկերութեան կը տրուի։ Ժողովը կէս օրէն չորս ժամ ետքը սկսելով մինչեւ երեկոյեան ժամը ութ տեւեց։ Արդարեւ գրէչս տակաւ է ասցա ջանքը եւ եռանդը նկարագրելու։ Այս խումբին բերկրալի տեսարանը իմ սիրտս ցաւով կը լեցուներ։ Կը խորհէի թէ այսպիսի անձնանուիրութիւն որչափ հազուագիւտ է մեր մէջ։ Ի խնդրոյ նախագահ սիւնոյը տեղեկութիւններ տուի առաքելական գործոյն յառաջդիմութեանը վրայ յարեւելս, յարեցի նաեւ թէ իրենց այս բարի նպատակին եւ անխոնջ գործունէութեան նկատմամբ Կ. պոլիս պիտի գրեմ եւ յորդորեմ զկանայս եւ զօրիորդս այսպիսի բարի գործերու ձեռնարկելու։ Ասոր վրայ ունկնդիրներս չատ ուրախացան։

Ինչո՞ւ համար ուշանայ մեզի համար այն մեծ օրը, յորում մեր կանայք եւ օրիորդք ալ այսպիսի բարի օրինակներէ դգածուելով բարեգործական ընկերութիւններ կազմեն, ժողովներ դումարեն, հաւաքումներ ընեն, վերջապէս բանիւ եւ գործով աշխատին որպէս զի Բրիստոնէական կեանքը ծաղկի մեր ժողովրդեան մէջ։ Կարելի չէ՞, որ մեր տիկնայք եւ օրիորդք այժմէն սկսին իրենց չրջանին մէջ գործել։ Հոգ չէ, եթէ ի սկզբան քիչեր մասնակցին. քիչը, տակաւ եւ փոքրը էական մասեր եւ ամենակարեւոր տարրներ են չատին, զօրաւորին եւ մեծին, ինչպէս երդը կ'ըսէ.

Փոքր կաթիլներ մեծ ծովեր կ'ընեն,
Աւազի հատիկ լեռներ կը դիզեն։

Այսչէն դարու մէջ մարդիկ Տէրոջը գործին մէջ աշխատելու արտօնութիւնն ու պատեհութիւն մեծ չնորհ համարած են իրենց, եւ մեծ եռանդով ու փափաքով գործած են։ Ուստի, եթէ մենք ալ կը պարծենանք որ, Տէրոջը չնորհիւ, արտօնութիւն, հրաւէր եւ պատեհութիւն ունինք անոր գործին համար աշխատելու, գործենք ի փառս Աստուծոյ եւ յօգուտ մարդկութեան։

ՄԻՀՐԱՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Պաղէլ, 6 դեկտ. 1875

ՎԷԶԻՐ ՔՂՕՓՐԻՅԷՆ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Երեք տարիներէ ի վեր քաղքիս մէջ Տէրոջը գործին չարունակ յաջողութիւնն արդէն ծանուցուած է. բայց տակաւին մը ի վեր տեղւոյս Բողոքական ժողովուրդին զրկանացը վրայ դեռ մասնաւոր տեղեկութիւն մը տրուած չէ։ Այս օրերս պատահած դէպքի մ'առթիւ այս մասին ալ քիչ մը տեղեկութիւն տալ յարմար կը տեսնենք։

Անկէ իբր 15 ամիս առաջ Բողոքականի մը տունը կողոպտուեցաւ, եւ այսպէս իբր 8,000 դահեկանի չնաս եղաւ այն մարդուն։ Մէկ ուրիշ մը յանկրաւի տուգանք առնուեցաւ, եւ մարդը 11 օր բանտարկուեցաւ։ Ուրիշ մը սաստիկ ծեծուեցաւ առանց յանցանքի։ Հոս Տաճկի տղայք ժողովարան եկող կանանց գլխուն ծածկոցները քաշելով կը պատռեն, անոնց եբեռները կը թքթքեն եւ սիրտ խօսքեր կ'ըսեն, երբեմն ալ քարով եւ փայտով հարուած կուտան։ Նոյնպէս եւս դպրոցի աշակերտք առանց ծեծի եւ քարի հարուածներու իրենց տուները չեն կրնար երթալ։ Եթէ հայր մը չուկայէն մածուն առնէ, եւ իր տղին տայ տուն տանելու, Տաճկաց տղայք թքով մածունին քանակութիւնը կ'աւելցնեն։

Բաղաքս 1,200 տուն Մահմետական բնակիչ ունի, բայց հոս մէտրէսներ աւելի են քան ուրիշ քաղաքներ։ Հայք եւ Մահմետականք թաղին մէջ խառն են, ուստի եւ Հայ տղայք, մանաւանդ օրիորդք, որոնց հարկ է քանի մը մէտրէսէի առջեւէն անցնիլ, չատ նեղութիւն կը կրեն Մահմետական տղոցմէ. նա մանաւանդ երեսին նաեւ չափահաս մարդիկ դարան գործելով աղջկունք բռնի ներս առնելու փորձեր կ'ընեն, այնպէս որ ծնողք չեն համարձակիր դպրոց դրկել իրենց աղջիկները։ Պաշտաման եւ կամ դպրոցի ատեն ալ ժողովարանը կը քարկոծուի։ Դիւերուան ժողովներու ատեն հրացան անդամ պարպուած է պատուհաններուն։ Ուրիշ Բրիստոնեայ ժողովուրդներ ալ, մանաւանդ եկեղեցականք, քիչ թշնամանք չեն կրեր։ Խընդիր կ'ելլար, խընդիր կ'իջնէր, հայհոյութիւն, եւ ուրիշ ասոնց նման նախատական խօսքերով առնոց գլխարկին հայհոյել հոս սովորական բան է։ Եթէ Մահմետական մը Բրիստոնեայ անհատի մը դէմ ոխ ունի, անոր դէմ զրպարտութիւն մը կ'ընէ։ Այսպիսի զրկանաց դէմ աղերսագիրներ տրուած են, բարձրագոյն դռնէն հրամանագիրներ առնուած են, քանի քանի անգամ այս բաներուն դէմ խօսուած է գայմագամին, նաեւ ժողովին մէջ, բայց քաղաքավարական խօսքերէ եւ խոստումներէ ուրիշ օգուտ տեսնուած չէ։

Վեհ. Սուլթանէն չնորհուած կրօնական արտօնութեանց դէմ ալ բռնութիւններ պակաս չեն։ Բողոքականներէն քանի մը մանաւանդ եղբարց կիրակի օր միս կարել չուզել եւ այս պատճառաւ բանտարկութիւնը, այս պատճառաւ նաեւ տեղւոյս քարոզչին եւ ուրիշ եղբարց բանտարկութիւնը, եւ Սմառիոյ ու Մարսուանու եղբարց եւ միսիոնարաց չանքը եւ կուսակալին կռվիլն ձեռք առնուած միջոցներն, այլովքն հանդերձ, ասկէ առաջ պատմուեցան Աւետարերի միջոցաւ։ Այս դէպքին վախճանը սա եղաւ որ, տեղւոյս Բողոքական ժողովրդեան երկու հրամանագիր տրուեցաւ, որոնց մին կը պատուիրէ կրօնական ազատութիւնն անվրդով պահել, երկրորդն ալ արտօնութիւն կու տայ Պտ. Կարապետի, իբրեւ տեղւոյս Բողոքականաց կրօնական գլխոյ, ներկայ դտնուիլ ժողովին, եթէ հարկ տեսնէ։

Այս դէպքին այսպէս վերջանալուն համար չնորհակալ ենք քանի մը նշանաւոր եղբարց, ինչպէս նաեւ պտ. միսիոնարաց որ շատ չանք ըրին։ Կը յուսանք թէ տեղւոյս կառավարութիւնն այսուհետեւ աւելի արթուն կը գտնուի կայսերական բարձր հրամանաց դէմ հպատակ ժողովրդոց եւ անհատից իրաւանց ամէն բռնաբարութիւն չուտով եւ հաւատարմութեամբ արգելելու։

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՊԱՍԻՆԵԱՆ

Վէզիր Քէօփրիւ, 29 Նոյ. 1875

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

(Ա–ԵՊԱՔԵԼԷ 1 ԹՈՒՈՅ ՀԱՐՈՒԱԿՈՒԹԻՒՆ)

2.

Ի՞նչպէս կրնայ մարդու համար կարեւոր ենթադիր մը

Քրիստոնէութեան ծագմանը վերաբերեալ խնդիրն արդարեւ պատմական կարեւոր խնդիր է, և իրաւամով քննուելու արժանի, բայց մանաւանդ մեր դարուն մէջ կարեւոր խնդիր է։ Քրիստոնէութիւնը ոչ միայն անցեալ դարերուն մէջ եղած մեծ ազդեցութիւն և գլխաւոր պատճառ ազգերու աճմանն ու զարգացմանը, այլ և տակաւին ազդիւր է որմէ արդի լուսաւորութիւնը կ՚առնէ իր բարձր մտածութիւնները և մարդասիրական սկզբունքը։ Քրիստոնէութիւնն է այն աղբիւրը որմէ միլիոնաւոր մարդիկ մինչև յարդ կ՚առնուն զօրութիւն կենցաղայս պատերազմներուն մէջ, մխիթարութիւն վիշտերուն մէջ, և յոյս՝ ի ժամու մահուան։

Քրիստոնէութիւնը ոչ թէ լոկ անցեալ դարերու պատմութեան մէջ ուշադրութեան արժանի է, այլ դեռ կայ, և զինք, իր ազդեցիկներովը, իբրև արժանի վստահութեան և ընդունելութեան, կը մատուցանէ այս դարուս մարդոց։ Քրիստոնէութեան ծագման խնդիրը նաև ոչ միայն ընդհանուր ուշադրութեան և հետազօտութեան արժանի է, այլ և մանաւանդ էապէս անձի վերաբերեալ խնդիր է, քանզի Քրիստոսի Աւետարանը որ հիմն է Քրիստոնէական հաւատոյ՝ կը խօսի ոչ ազգերու, այլ անհատներու։ Քրիստոնէութեան գլխաւոր նպատակն է ազատել իւրաքանչիւր մարդ մեղաց ազդեցութենէն և արդար Աստուծոյ դատապարտութենէն։ Կը յայտնէ թէ ուսոմն է մարդուս ծագումը, իւրաքանչիւր անհատ ինչ պարտքեր ունի, և ինչ բանի սահմանուած է։ Կը քարոզէ մարդուս հոգւոյն անմահութիւնը, կը հաստատէ թէ մենք ամէն մէկուն հանդերձեալ բաժինը պիտի ըլլայ կամ յաւիտենական երանութիւն, կամ յաւիտենական թշուառութիւն։ Իբր Աստուծոյ ձայն կը խօսի մեզի թէ ինչ ընել պարտինք յաւիտենական դատապարտութենէն ազատուելու և անվախճան երանութիւնը ժառանգելու համար։ Կը յայտնէ աշխարհի ՔՐԻՍՏՈՍ իբրև միակ ամենաբաւական Փրկիչ մեզատուրայ։ Կը հաստատէ թէ այս Փրկիչը կարող է միշտ փրկել բոլոր անոնք որ կ՚ընդունին զանի հաւատով, և թէ չկայ ուրիշ մը որոյ ձեռքով մեզքէ փրկուիլ հնար ըլլայ։

Ուստի յայտնի է որ, եթէ Քրիստոս արդարև որդի Աստուծոյ եւ յաստուածատուստ Փրկիչ է, ինչպէս ինք կը քարոզէր, ամէն մարդու մեծագոյն կարեւոր է դիտնալ այս բանը։ Եթէ Քրիստոնէութիւնը ստուգիւ Աստուծմէ է, մեզի համար վտանգաւոր է երկբայել անոր Աստուծմէ ծագելուն վրայ, քանզի յաւիտենական մահ է մերժել անոր աստուածային վարդապետութիւնները։

Այդ Քրիստոնէութեան աստուածային ծագմանը վերաբերեալ խնդիրը մենք ամէն մէկուն համար կարեւորագոյն խնդիրներէն մէկն է։ Առաքեալի յաղթող թիւերուն մէջ պիտի տեսնենք թէ ինչպէս լուծուելու է այս խնդիրը։

ՄԱՐԳԱՐԻՏ

Մարգարիտը գեղեցիկ, միանգամայն յարդի զարդ և ակնագործութեան թանկագին նիւթերէն մին է։ Մարգարիտը կը կազմուի ոստրէի տեսակ խեցեպատեան ձկան մը մէջ, որ այրեցեալ գօտւոյն տակ դանուղ ծովերու մէջ կ՚ապրի։ Մարգարիտ որսալու ամենէն հռչակաւոր տեղերն են Հնդկաստանի արեւմտեան կողմը գտնուղ Սէյլան կղզւոյն ափերը, Ճափոնի ծովեզերքը և Պարսկային ծոցին քանի մը կողմերը։ Ոմանք կը կարծեն թէ մարգարիտները ձագ չհանող ոստրէի հաւկիթներ են, այլք կը համարին թէ անոնք խեցին կազմող հիւթէն կը դոյանան, բայց մինչև յարդ ոչ ոք կարող եղած է դանելու մարգարտին ոստրէի խեցին մէջ ինչպէս դոյանալուն դաղտնիքը։ Մարգարիտ պարունակող խեցիներ ժողովելը վտանգաւոր, բայց շահաւէտ է։ Այս գործով զբաղող մարդիկ իրենց ազդեցութենէն սովրած են այս բանին։ Առաջնական խեժէ ձեռք մը հագուստ ունին, մեծակակ գլխանոց մը որ բոլոր գլուխը կը ծածկէ, և բաւական մեծ քանակութեամբ օդ կը պարունակէ իր մէջ։ Երբեմն այս գլխանոցին խողովակ մը կը կապուի, և անոր միջոցաւ օդը կը հաղորդուի վար օգտուղ գործիքով։ Մարգարիտ որսացողները նաւակէ մը ծովը կ՚իջնեն. անոնց մէջքէն չուան կապուած է, որուն ծայրէն ալ 10—15 քաշ ծանրութեամբ քար մը, զանոնք ջրոյ մէջ ընկղմելու համար։ Խեցիները դանելու համար անոնք ընդհանրապէս 50—70 ոտք վար կ՚իջնեն, խեցիները դանակով մը կը ջատեն ծովուն յատակը գտնուած քարերէն, և իրենց քով գտնուած պարկերու մէջ կը դնեն։ Երբ չրասյղ որսորդք իրենց պարկերը կը լեցնեն, կամ, եթէ ջրոյ մէջ երկար կեղալու անկարող են, ոսքերէն քարերը կը քակեն և ի նշան ղիրենք վեր առնելու չուանը կը քաշեն և ընկերները նաւակին մէջ կը հանեն զանոնք։ Մարգարիտ որսացողները շատ անդամ չնաձուկերէ կըսպանուին, և անոնց առողջութիւնը շատ կը վնասուի այս գործէն։

Մարգարիտները ուրիշ թանկագին քարերէ այս առաւելութիւնն ունին, որ խեցիներէ հանուած առեն կամաքրելուկես յղկուած և պըրկուած կ՚ըլլան։ Եւրոպիոյ մէջ պիտակ մարգարիտը, իսկ Հնդկաստանի և Արաբիոյ մէջ դեղին մարգարիտը յարդի է։

Ի վաղուց անտի և ամէն ազգաց մէջ մարգարիտը իբրև զարդ դործածուած է։ Ամերիկայի տեղացի վայրենիները իսկ, այն երկիրն Եւրոպացի երթալէն առաջ, կը յարդէին զայն։ Այս քաջածանօթ է որ կան մարգարիտները որոնք հազարաւոր ոսկիներ կ՚արժեն։

Սուրբ դիրք մարգարիտը յաճախ կը յիշէ, և մեզի անձ մը իբրև պատուական մարգարիտ կը ներկայացնէ։ Երանի՛ այն մարդուն որ կը վնտռէ ու կը դտնէ այս մարգարիտը։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Վերի պատկերը կը ցուցնէ Տիգրանակերտ քաղաքը որ հին ատենը Ա-միդ ալ կը կոչուէր։ Քաղաքը, դէպ ի հարաւ ուղղի քան մէկ ու կէս ժամ հեռուէն, Մերաինի ճամբուն վրայ, կը տեսնուի այնպէս ինչպէս կը ցուցնէ պատկերը։ Պատկերին առջեի կողմն է Տիգրիս գետը, ընտիր տեսակ քարէ շինուած հին կամրջով մը որ, ըստ աւանդութեան, չատ պարբերաւոր չինուած է Հռոմայեցիներէն և դեռ հաստատ կը կենայ։ Գետը, տարւոյն քանի մը եղանակներուն մէջ, նաւարկելի է լաստերով Տիգրանակերտէն մինչև Մուսուլ. Մուսուլէն վար նաւարկելի է դրեթէ ամբողջ տարին։ Կամրջին ու քաղքին մէջաեղի հովիտը ընդ որ գետը կ'անցնի դեղեցիկ բուրաստան է լի պտղատու ծառերով, ինչպէս են թմենին, նռնենին, թզենին, դեղձին, սալորենին, կաղնին և ուրիշ ատոնց նման պտղատու ծառեր։ Պարտէզներուն ձախ դին դէպի վեր, կը տեսնուին երեք հովտոյց կամ ամպրանոց որ չատ տարիներ առաջ քաղքին սիրուն պէյերէն չինուած և հիմա դրեթէ աւերակ են։ Հեռուն կը տեսնուի քաղքին բոլորտիքը բարձր և ամուր պարսպի մը երկայն պատը մատակոցներով, և յաղթ քարերով չինուած աշտարակներով։ Պատն իբր 65 ոտք բարձր և 15 ոտք լայն է, աւելի քան երեք մղոն երկայնութեամբ։ Շինուած է մեծագոյն, տակուն կտրած քարերով որ իրարու վրայ դրուած և մածուցուած են չաղախով մը որ դրեթէ այնպէս կարծր է հիմա ինչպէս բուն քարը։ Կը կարծուի թէ այս պարիսպը չինուեցաւ Կոստանդիանոսի կայսրէն իբր 1,500 տարի առաջ, և, երեւութին նայելով, տակաւին 1,500 տարի կրնայ տեւել։ Բանի մը պաշարմանց դէմ դրած է։ Սարսակինոսք բոլորովին նորոգեցին այս պարիսպը, ինչպէս կը ցուցնեն քիւֆի գրով անթիւ արձանագրութիւնները նորաչէն աշտարակաց վրայ։ Ժդ. դարուն վերջը Տիգրանակերտ կողոպտուեցաւ Մոնկոլներէն Թիմուրլէնկի առեն, և 1515ին առնուեցաւ Ս. սուլթան Սիւլէյմանէն։

Պարսպէն վեր կ'երեւին մզկիթաց աշտարակները (մինարէ) ոչ սակաւ։ Մզկիթաց թիւը քաղքին մէջ 30 է, բայց է փոքր աղօթատեղիներէն որ չատ են։ Քաղքին մէջ կան նաև իրը մեծ եկեղեցիք որոնց մին, որ նոր և գեղեցիկ է, Բողոքականաց կը վերաբերի։ Քաղաքն ունի նաև 20 խան, և գեղեցիկ չրմուղ մը քաղքին չուր տալու համար. ունի նաև իրը 60,000 բնակիչ, որոնց 20 հազարը Քրիստոնեայ է այլեւայլ դաւանութենէ, մեծաւ մասամբ Հայ։

Տիգրանակերտ ժամանակաւ ծաղկեալ քաղաքաց մէկն էր։ Կ'ըսուի թէ 1750ին 400,000 էր անոր բնակչաց թիւը, բայց դլխաւորապէս Քիւրտերուն աւազակութեանը պատճառաւ, որ Պաղտատի և Քերքուկ հետ հաղորդակցութիւնը վտանգաւոր ըրաւ, քաղքին առեւտուրը նուազեցաւ։ Բայց և այնպէս քիչ չատ առեւտուր կ'ըլլայ գետ Քերքուկ հետ, և բամբակէ լաթեր ու մետաքսէ կերպաս, թէպետ քիչ, կը գործուին տակաւին։

Տիգրանակերտի այցելութիւն ընող առաջին Ամերիկացի միսիոնարն եղաւ Տր. Կրանդ 1839ին. բայց, որովհետև այն տարին պատերազմ կար Պարսից և Օսմանցւոց մէջաեղ, տախտաւեցաւ քաղաքը թողուլ։ Կարլինէն Հայ դրավաճառ մը 1848ին այցելութիւն ըրաւ Տիգրանակերտի, և անոր ձեռքով ծանօթացած Հայերէն աշխարհաբար Աւետարանները եղան առաջին սերմանք Աւետարանական չարժման այն քաղքին մէջ։ Դարձեալ Կարլինէն Ամերիկացի միսիոնարը Մր. Բիգսպի 1849ին այցելութիւն ընելով այն քաղքին, գտաւ որ քանի մը անձինք հոն արդէն իրենց Աւետարանական ճանչցուած էին։ Յաջորդ տարին Տիգրանակերտի այդ երեք Ս. Յիմաստի երկու եղբարք, որոնց մին քանի մը ամիս աշխատեցաւ հոն։ Նաև Տր. Սմիթ 1850ին Ս. Յիմաստէն Տիգրանակերտ երթալով գտաւ որ, թէև աստիճ հալածուած կար, կրօնական չարժումը կը տեւէր։ Տր. Սմիթ հոն Աւետարա-

նական եկեղեցի մը կաղմեց որ քան-նի մը անդամներէ միայն կը բաղկա-նար։ Մր. Տրնմոր, 1851ին, նոյեմբե-րի մէջ, իր բնակութիւնը հաստատեց Տիգրանակերտ, և քանի մը տարի չա-րունակ աշխատեցաւ հոն։ Ա.յս միսիո-նարն իր մէկ նամակին մէջ գրր 1852, փետր. 3ին գրնց Տիգրանակերտէն՝ կ'ըսէ. «Նամակիս թուականէն իբր տարի մը առաջ, հանճարեղ և կիրթ երիտասարդ մը, աղնուական տունէ, անվեհեր ընդունեցաւ Բողոքականու-թիւնը. ուրիշ քանի մը անձինք ալ հետևելով անոր օրինակին սկսան հա-մարձակ դաւանիլ ճշմարտութիւնը։ Հայոց կղերն ամէն միջոց ձեռք առաւ համոզելու այս երիտասարդը նորէն դառնալ Հայոց եկեղեցին, բայց ի գուր։ Վերջապէս եպիսկոպոսն առա-ջարկեց երկու տարի շարունակ տարի 200 դահեկան տալ ամիսը, նաև կան-խիկ վճարել բոլոր դումարը, եթէ մի-այն թողու Բողոքականութիւնը. բայց երիտասարդն այս առաջարկութիւնը հաղորդող պատգամաւորը ետ դրկեց սա խօսքով. Գնա, ըսէ եպիսկոպո-սիդ որ ես ստակի համար Բողոքա-կան չեղայ, ոչ ալ ստակի համար կը թողում Բողոքականութիւնը։» Չարկ չէ ըսել թէ այս երիտասարդն էր Պա. Թովմաս Պօյաճեան որ 1863ին հոլիս եղաւ Տիգրանակերտի եկեղեցւոյն։ Ա.յն տարին Տիգրանակերտի և անոր մօտ Գըմբրդլը գիւղին մէջ, եկեղե-ցւոյ անդամոց թիւն էր 89, պաշտօնի եկողներուն ալ միմին թիւն էր 250, բոլոր Բողոքական ժողովրդեան թիւն էր իբր 600։

Մր. Ուօթըր Տիգրանակերտ եկաւ բնակելու 1853ին, և աշխատեցաւ մեծ հաւատարմութեամբ և յաջողու-թեամբ մինչև 1866, և այն տարին մեռաւ հնտալատ։ Ա.յն ժամանակէն ի վեր Տիգրանակերտի մէջ միսիոնար չնստաւ, այլ իր յաջորդակ հովուին խնամոց ներքեւ եկեղեցին կ'աճի թուով և զօրութեամբ։

ՍՈՒՐԲ ՕՐՈՒԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՒ Ա.ՅՆ ՆՊԱՏԱԿԻՆ ՀԱ.ՄՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Ընթերցողք կը յիշեն որ, անցեալ տար-ուան Ա.ւետարերի 35 թուոյն մէջ, «Լոյ-սին վարդապետութիւնը սուրբ օրուան վրայ» վերնագրով յօդուած մը հրատա-րակուեցաւ, ի պատասխանի Լուսոյ սխալ դաղափարներուն տէրունական օրուան պահպանութեան վրայ։ Լոյս իր Թ. եւ Ժ. թիւերուն մէջ կը ջանայ նոյն դաղափար-ները նորէն հաստատել։ Մենք, համոզ-ուած ըլլալով որ ամէն ազդի կամ ժողո-վուրդի ճշմարիտ յառաջադիմութիւնն ու յաջողութիւնը կախում ունի սուրբ օր-ուան պահպանութենէն, օգտակար, նա-մանաւանդ հարկաւոր, կը համարինք նորէն նոյն նիւթին վրայ քանի մը խօսք ընել։

Ըստ Լուսոյ, կիրակին յարմար օր է միտքը եւ սիրտը մշակելու. եւ որովհե-տեւ միտքը եւ սիրտը մշակել ուսմամբ եւ դիտութեամբ կ'ըլլայ, ապա կրնանք կի-րակի օրեր ուսման եւ դիտութեան պա-րապիլ, այսինքն այլ եւ այլ լեզուներ, կամ թուաբանութիւն եւ ուրիշ գիտու-թիւններ սորվիլ։

Մենք ալ կ'ընդունինք թէ կիրակին յար-մար օր է միտքը եւ սիրտը մշակելու, բայց ոչ այն բաներով զոր Լոյս սուրբ օրուան մէջ ընել օրինաւոր կը համարի։ Ուսման եւ գիտութեան պարապիլ ուրիշ օրեր ալ կ'ըլ-լայ. արդ եթէ սուրբ օրուան մէջ ալ նոյն բաներուն զբաղինք, ինչ տարբերութիւն կը մնայ այն օրուան եւ հասարակ օրերու մէջտեղ։ Ապա պէտք է որ կիրակի օրուան մէջ միտքի եւ սրտի մշակութիւնը բոլորո-վին հոգեւոր ըլլայ պէտք է որ միտքը զբաղի միայն սուրբ եւ երկնային խոր-հուրդներով, որոնցմէ հարկաւ յառաջ կու գան սուրբ եւ երկնային զգացումներ։ Ա.յս-պէս կիրակին տարբերելով ուրիշ օրերէն կ'ըլլայ ճշմարտապէս սուրբ օր, միանգա-մայն միտքն ու սիրտը կը մշակուին գերա-զանց կերպով. մշակութիւն մը՝ որ լեզու-ներու եւ դիտութիւններու ուսմանէ չի կրնար ստացուիլ։ Կարծենք թէ Ա.ստուծոյ նպատակն ալ կիրակին իրրեւ յատուկ սուրբ օր մը սահմանելու մէջ, այս էր։ Ա.ստուած կամեցաւ որ մարդիկ շաբթուան մէջ յա-տուկ օր մը ունենային որեւէիցէ աշխար-հային մտաւոր եւ մարմնաւոր զբաղումնե-րէ ազատ, պարապելու համար այն հոգե-ւոր մշակութիւնը յառաջ բերելու ամենէն յարմար միջոցներուն։

Ինչ են ուրեմն այս միջոցները, եթէ ուսումն ու գիտութիւնը չեն, ինչպէս սխալմամբ կը կարծէ Լոյս։ Ուսումն ու գիտութիւնը, թէպէտ մտաւոր են, երկ-նային եւ հոգեւոր չեն, Մտքի եւ սրտի այն մշակութիւնը զոր Ա.ստուած դիտած է կիրակին սահմանելով, եւ որ զուտ հոգե-ւոր է, զուտ հոգեւոր միջոցներով կը ստա-ցուի, ինչպէս են, բաց ի կրօնական պաշ-տամունք որ միաբանութեամբ կամ հրա-պարակաւ կ'ըլլան, Սուրբ գիրք կարդալ, անոր վրայ հոգեւոր խորհրդածութիւններ ընել, աղօթք, խնդրուած եւ գոհութիւն մատուցանել եւ փառաբանութեան երգեր երգել Ա.ստուծոյ, այսոքն հոգեւոր, եթէ միտքը մշակուի այն միջոցներով զոր Լոյս պատշաճ կը դատի սուրբ օրուան համար, ոչ մարդս յարմար կ'ըլլայ երկուսեր կենաց, ոչ ալ կիրակին կ'ըլլայ ուրիշ օրերէ բոլորո-վին տարբեր սուրբ եւ տէրունական օր, ինչպէս որ անօթի մարդուն համար ուսումն ու գիտութիւնը հաց չեն, ոչ ալ հացը տգէտ մարդուն համար ուսում եւ գիտու-թիւն է, այսպէս ալ ուսումն ու գիտու-թիւնը մարմնաւոր մարդը հոգեւոր ընե-լու միջոց չեն։

Կ. Դ. ԳԱ.ԲՐԻԵԼԵԱՆ

Իսկիւտար, յուն. 1, 1876

ԵԴԵՍԻԱՑԻՆ ՆԱ.ՄԱ.Կ ՄԸ

Թուրքիոյ մէջ Ա.ւետարանական ժողո-վրդեան բարեկարգութիւնը եւ յաջողու-թիւնը Տէրոջը գործը սիրողներուն ան-տարակոյս փափաքելի եւ ուրախալի է։ Խնդրենք ուրեմն որ Տէրը չնորհէ ամէն տեղ այս բարեկարգութիւնը եւ յաջողու-թիւնը։ Օրհնեալ ըլլայ Տէրը որ մեր եղե-սիոյ Հայ Ա.ւետարանական եկեղեցւոյն ըր-նաւ այս չնորհքը, որուն սրտանց կը հա-ռաչէինք։ Հիմա հոս յաւիտենական կե-նաց պատգամը կ'ամէն օր ըստ օրէ։ Նոր անձինք, մանաւանդ երիտասարդներ, կու գան կիրակնօրեայ պաշտաման ներ-կայ գտնուելու։

Դովելի է նաեւ Ա.սորի եղբարց արթ-նութիւնը։ Ա.սոնք անձնուրացութեամբ կը գործեն իրենց համազգիներուն մէջ, եւ յոյս կայ որ ասոնց համար ալ յատուկ եկեղեցի մը պիտի կաղմուի։ Տէրը տեսաւ ասոնց համար եղած ջանքերը եւ անխոնջ աշխատութիւնը, եւ բացաւ Ա.սորւոց մէջ ալ ընդարձակ գործ։

Մենք բաւական տարիէ ի վեր, Ապու-հայաթեան պտ. Յակովբայ միջոցով, կը վայելենք Ա.ստուծոյ բարիքը։ Պտ. Յակովբ քանի մը տարիէ ի վեր դարմուցած է իր հսկողութիւնը մասնաւոր կերպով երիտա-սարդաց վրայ։ Հոս ամէն կիրակի Սուրբ գիրքը, Ծննդոց առաջին գլուխէն սկսեալ, դաս կը տրուի իբր մէկ ու կէս ժամ կէսօրէն առաջ։ Դասը լսելու եկող երիտասարդաց թիւը 30, երբեմն մինչեւ 40 է։ Ամէն մարդ աղատութիւն ունի իր դժուարու-թիւններուն վրայ հարցումներ ընել դա-սատուին։ Ա.յս բանը սերտ միութեան մի-ջոց եղաւ երիտասարդաց, եւ անոնց առ-ջեւ ասպարէզ բացաւ գործելու։ Ա.սոնք «Թանգարանի ընկերութիւն» անուամբ ըն-կերութիւն մը հիմնելով, քիչ առնուան մէջ հաւաքեցին աւելի քան հազար դա-հեկան։ Ա.յս գումարն արդարեւ քիչ է ուրիշ ընկերութեանց հաւաքումներուն նայելով, բայց կը յուսանք թէ երթալով աւելի հաստատութիւն կը գտնէ ընկերու-թիւնը, ուստի եւ եկամուտը կ'աւելնայ։

ՅԱ.ՐՈՒԹԻՒՆ Ա.ՇՃԵԱՆ

Գրագիր Թանգարանի ընկերութեան

Եդեսիա, 6 դեկտ. 1875

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Դեկ. 30 ըստ Յուն. 1875 և Յունվ. 11 ըստ Լատ. 1876

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Պոռնիոյ նախորդ կուսակալ Բէուֆ փաշա, որ քանի մը օր առաջ Հերսեքի նորակազմ կուսակալութեան կուսակալ անուանուած էր, հիմա նշանակի կուսակալ անուանեցաւ։ Բէուֆ փաշա այս վերջին պաշտօնն ուրիշ անգամ ալ վարած է։

Փարիզի նախորդ դեսպան, և այժմ գործադիր ժողովոյ անդամ Ալի փաշա Հերսեքի կուսակալ անուանեցաւ, և այս առթիւ վեզիրութեան աստիճան բարձրացաւ։

Պոռնա Սէրայի կառավարիչ Իպրահիմ պէյ Պոռնիոյ կուսակալ անուանեցաւ, և այս առթիւ վեզիրութեան աստիճան բարձրացաւ։

Լսուած պէյ, որ քիչ մը ժամանակ առաջ Ադէնի Օսմանեան դեսպան էր, քիչ առենէն կրնայ պիտի երթայ, այն կղզւոյն մէջ կատարուելու վարչական բարեկարգութեանց հսկելու համար։

Սէրվէր փաշա, որ իբրև կայսերական գործակատար ապստամբեալ դաւառները դացած էր, կայսերական հրամանաւ ետ կոչուեցաւ։ Սէրվէր փաշա երբ Կ. պոլիս դառնայ իր պաշտօնը պիտի վարէ իբրև պետական խորհրդոյ նախագահ։

Կոստանդ էֆէնտի, որ մօտերս Հերսեքի մէջ Կոչքայի կառավարիչ կարգուած էր, քանի մը օր առաջ Կ. պոլիս եկաւ կառավարութեան հետ խորհրդակցելու համար։

Սիմոն պէյ Մաքսուտեան Բ. դրան գործադիր մեծ խորհրդին անդամ անուանեցաւ վոխանակ Գուլումճեան Պետրոս էֆէնտիի։

— Դեկ. 16/28ին Շգօտրայէն Դանուբի կուսակալութեան զբաղուած պաշտօնական հեռադրալրոյ մը նայելով, Նիդչիք պաշար տանող զօրաց ճամբան խափանելու համար բոլոր Գարատաղի և ուրիշ ապստամբք կայսերական զօրաց դէմ ելան և մեծ պատերազմ եղաւ. ապստամբք չարաչար յաղթուելով յրուեցան, շատ մարդիկ, մանաւանդ Գարատաղէն եկած կամաւորաց կէսէն աւելին, ըսպանուեցան և վիրաւորեցան։

— Քանի մը թերթեր ծանուցին թէ, Թալբիյի սէրտութեան առաջարկելու համար Աւստրիոյ կառավարութեան պատրաստած բարեկարգութեանց ծրագրին մէկ յօդուածն ալ, ապստամբեալ դաւառաց համար խորհուած բարեկարգութեանց դործադրութիւնը վեց երկամսեայ սէրտութեանց, այսինքն, Աւստրիոյ, Ռուսիոյ, Գերմանիոյ, Անգղիոյ, Գալլիոյ և Իտալիոյ Կ. պոլիս նստող դեսպանաց տեսչութեան տակ դնելու առաջարկութիւնն է։ Քան Լեւանդ Հերալտի, այս լուրը սխալ է։ Աւստրիոյ առաջին պաշտօնեայ, Անդրասի կոմսին, պատրաստած բարեկարգութեանց ծրագրին մէջ, այն բարեկարգութեանց գործադրութիւնն օտար դեսպանաց տեսչութեան ներքև դնելու մասին ոչ առաջարկութիւն և ոչ պայման կայ։ Արդարև, Աւստրիոյ առաջարկութիւններն դեռ պաշտօնապէս չհաղորդուեցան Կ. պոլսոյ մէջ, բայց Բ. դուռն լսացած է ասոնց դէմառոր կեցուածքը։

— Ոսմանեան զինուորները չորս մաս բաժնուեցան, և ամէն մէկ մասին յատուկ պաշտօն տրուեցաւ։ Այս պաշտօնեաներուն առաջինն է բուն ոսմանեան պաշտօնը որ յատուկ մանաւանդ մը ձեռքով պիտի որոշուի, և ասոր վերաբերեալ կանոններ պիտի չհնուին և հրատարակուին։ Երկրորդն է հարկահանութեան պաշտօնը (Թահսիլտարլըք)։ Ամէն կարգի հպատակներէն մարդ պիտի առնուի այս պաշտօնին, և ասոնց համար յատուկ հրահանգ մը արդէն չհնուած և հրատարակուած է։ Երրորդ պաշտօնն է պահապանութիւնը (ջեբեճիլըք)։ Այս պաշտօնին ալ ամէն կարգի հպատակներէն մարդիկ պիտի առնուին, և ասոնց գործին վերաբերեալ հրահանգը դարձեալ Ե֊ոսմանի ժողովին կողմէն պիտի հրատարակուի։ Չորրորդ պաշտօնն է նաւերկութիւն (Թոհդիլիք)։ Այս պաշտօնին ալ բոլոր հպատակ ազգերէն անխտիր մարդ պիտի առնուի, և ասոնց գործին վերաբերեալ հրահանգը դարձեալ Ե֊ոսմանի ժողովին կողմէն պիտի հրատարակուի։ Որոշուած է որ այս երեք կարգ ոսմիկանք յատուկ նշանագգեստ ունենան։

— Բ. դուռը հետեւեալ հրահանգը ղրկեց գաւառաց կուսակալներուն տեղական վարչական և դատաստանական ժողովոյ անդամներուն ժողովրդեան կողմէն ընտրուելուն համար։ Ընտրութեան եղանակը լաւ եղանակ է, և եթէ հաւատարմութեամբ գործադրուի կրնայ զօրաւոր ազդեցութիւն ընել ժողովրդեան իրաւանց պաշտպանութեան։

Յօդ. Ա. Ընտրութեան իրաւունքը կը վերաբերի այն գլուղացւոց որ գոնէ քսան տարեկան են եւ տուրք կուտան։ Ասոնց կողմէն ընտրուած վատահութեան արժանի գլուղացիք (էնիյիաթլի) պիտի ընտրեն ժողովոց անդամները։

Յօդ. Բ. Ընտրողք քսան եւ հինգ տարեկանէն վար, իբրեւ յանցաւոր դատապարտեալ, իբրեւ հարստահարող ճանչցուած կամ իրենց վերաբերեալ մարդիկ ընտրելու չանացող պիտի չըլլան։

Յօդ. Գ. Ժողովոց անդամ կրնան ընտրուիլ անոնք որ, ոչ միայն չունին այն թերութիւնները որ նախընթաց յօդուածին մէջ յիշուեցան, հապա նաեւ գիտեն կարդալ գրել, եւ երեսուն տարեկանէն վար չեն։

Յօդ. Դ. Գաղաներուն մէջ ընտրող ըլլալու իրաւունք ունին գլուղեր կամ թաղեր որ գոնէ 200 տուն բնակիչ ունին։ Այսպիսի գլուղեր եւ թաղեր, ինչպէս նաեւ գազային կեդրոնական թաղերը (Գլէզէպէ ֆաղնըն) հահալըքը) պիտի ներկայացնեն երկերկու ընտրող, որ, ընտրութեան ժամանակ գազային կեդրոնը ժողվուելով, պիտի ընտրեն գազային դատաստանական (փաավէ) եւ վարչական (իթպէ) ժողովներուն անդամոց կրկնապատիկը։ Լիվայի կառավարիչը պիտի զատէ այս ընտրեալ անձանց կէսը, որ վարչական եւ դատաստանական ժողովոց անդամ եւ քննիչ (Թ֊հյիզ) պիտի ըլլան։

Յօդ. Ե. Երբ գազային ընտրութիւնը կը կատարուի, գազային վարչական եւ դատաստանական ժողովոց անդամները, որ ժողովրդեան կողմէն ընտրուած ըլլալով անոր երեսփոխանները (վէքիլ) կը համարուին, լիվայի կեդրոնը պիտի երթան, լիվայի վարչական եւ դատաստանական ժողովոց անդամներն ընտրելու։ Եթէ ամէնքն ալ երթալ չեն ուզեր, կրնան իրենց մէջէն պատուաւոր եւ վստահութեան արժանի անձինք իբր վոխանորդ ղրկել, բայց լիվային կեդրոնը գացողները մէկ կամ երկու հոգի վրայն պիտի չըլլան։ Ընտրողք բոլոր գաղաներէն լիվային կեդրոնը ժողվուելէն ետքը, պիտի ընտրեն, առանց ազդեցութեան եւ մէջամտութեան լիվային կառավարչին, լիվային վարչական եւ դատաստանական ժողովոց անդամներուն կրկնապատիկը։ Գաւառին կուսակալն ասոնց կէսը պիտի զատէ յիշեալ ժողովոց անդամութեան համար։

Յօդ. Զ. Անոնք որ լիվայի ժողովոց անդամ պիտի ըլլան, իբրեւ երեսփոխանք ժողովրդեան, կուսակալութեան կեդրոնը երթալով պիտի ընտրեն, կուսակալին

եւ միւս պաշտօնատարաց ազդեցութենէն եւ միջամտութենէն ազատ, գաւառին վարչական ժողովոյն եւ վճռաբեկ տեղին (ռեվանը ընեթը) անդամից կրկնապատիկը, եւ կուսակալն այն ժողովներուն անդամութեան համար պիտի զտէ անոնց կէսը, որ Բ. դասէն պիտի հաստատուին իրենց պաշտօնին մէջ։

Յօդ. Լ. Հարկ չէ որ լիվայի եւ կուսակալութեան կեդրոններուն ժողովոց անդամները տեղւոյն երեւելիներէն միայն ըլլան։ Արգիլեալ չէ դաշտի բնակիչներն ալ լիվայի ժողովոց, եւ լիվայի բնակիչներն կուսակալութեան կեդրոնի ժողովոց անդամներ ընտրել։ Գիւղական ընտրողք անդամ, կրնան գաշտի ժողովոց անդամ ընտրուիլ, եթէ անդամութեան համար պահանջուած յատկութիւններն ունին։

Յօդ. Ը. Դատարանաց եւ ժողովոց անդամներուն թիւը պիտի ինայ ինչպէս որ որոշուած է, բայց գաշտի վարչական եւ դատաստանական ժողովոց երեք անդամոց վրայ չորրորդ մը պիտի աւելցուի, բոլոր այս անդամոց կէսը մահմետական պիտի ըլլայ, եւ միւս կէսն ոչ-մահմետական. այս վերջիններն ոչ-մահմետական ամէն ազգէ պիտի առնուին։ Ուր որ երեք-չորս հոգի ոչ-մահմետական ազգ կայ, ամէն ազգէ ամէն տարի անդամ պիտի առնուի վերստին։

— Ըստ Լաս. յունվ. 3ին Գահիրէէն զարնուած հեռագրայրդ մը նայելով Նուպար փաշա պաշտօնէ հրաժարեցաւ, և Եգիպտոսի արտաքին և առեւտրական գործոց պաշտօնէութիւնները, որոց երկուքն ալ Նուպար փաշա կը վարէր, իրարմէ բաժնուեցան։ Եերիճ փաշա արտաքին գործոց և Բաղիպ փաշա առեւտրական գործոց պաշտօնատար անուանեցան։

— Փարիզէն զարնուած հեռագրայրդ մը նայելով, Թուրքիոյ արժեթուղթ ունեցող Անգլիացւոց մէկ մասին վերանորդն, և Թուրքիոյ բոլոր պարտքէն 87½ միլիոն ոսկի պակասցնելու առաջարկութեան հեղինակ Մր. Համպնա, Կ. պոլիս գալու համար ճամբայ ելաւ։ Սակայն կ'ըսուի թէ Փարիզի Օսմանեան դեսպանը Սաադէդ փաշա չէ հաւնած Մր. Համպնայի առաջարկութեան։

— Ծիննդեան տօնին առթիւ Մ. Զարիֆի և ուրիշ 3ոյն տեղանաւորք իրք 2,000 ոսկի հանգանակեցին ի նպաստ 3ունայ պատրիարքարանի որ գրամական անձկութեան մէջ է։

— Որոշուեցաւ որ Կ. պոլսոյ վաճառականական, քաղաքային և ոճրագործական բոլոր դատարանները Տար իւլ ֆիւնունի չէնքին մէջ փոխադրուին։

— 3ունվ. 3ին Քիւռթէնճէյի մօտ հեղեղները երկաթուղւոյ երթևեկութեան արգելք եղան, և երկու դիւղերու մէջ 45 տուն փլուցին, ու 12 հոգւոյ մահուան պատճառ եղան։

ԵՒՐՈՊԱ

Գերմանիոյ ազգային ժողովը մօտերս կառավարութեան կողմէն առաջարկուած օրէնքները կատարեալ ազատութեամբ ընդունեց կամ մերժեց։ Զինուորական դործողութեանց համար կառավարութեան կողմէն ինդրուած դումարը նուազեցուց։ Մամլոյ ազատութիւնը, և ազատ ատենաբանութիւնները և հրապարակաժողովները ընելու իրաւունքը սեղմելու առաջարկութիւնները մերժուեցան դրեթէ միաձայն հաւանութեամբ բոլոր ժողովականաց։ Կառավարութեան պաշտօնատարաց դէմ դործուած յանցանաց վերաբերեալ օրէնքը ընդունուեցաւ քուէից քիչ առաւելութեամբ միայն։ Համառօտիւ, Գերմանիոյ ազգային ժողովին անդամները դէմ դրին Պիզմարքի իշխանին և այլոց յանձերուն կառավարութիւնը կեդրոնացնելու և դինուորական ընելու։ Ազգային ժողովը կը պաշտպանէ Պիզմարք իշխանն իբրեւ կառավարութեան գլուխ և իբրեւ պաշտպան ժողովրդեան իրաւանց կամ թիւլիկ կզբերին դէմ, այսու ամենայնիւ չի վարանիր մերժել իշխանին առաջարկութիւնները։

— 3ունվար 2 թուականով կալիա-թայէն արուած հեռագրական լրոյ մը նայելով, հնաոտիի քանի մը դեպք տեղուեցան այն չոգենաւին մէջ որ կալէոի իշխանը Հնդկաստան տարաւ, բայց կը յուսացուի թէ ախտը չի տարածուիր։

— Հնդկաստանի փոխարքային Լորտ Նորթպրուք հրաժարեցաւ, և Լիտոնային Անգղիական դեսպանը, Լորտ Լայթըն, դրուեցաւ անոր տեղ։

— Գաղիոյ մէջ այլեւայլ կուսակցութիւնները մեծ եռանդով պատրաստութիւններ կ'ընեն ծերակուտի և պատգամաւորաց ժողովոյ անդամներուն ընտրութեանը որ մօտերս պիտի ըլլան։ Հանրապետականք սերտիւ միացած են իրենց մէջ, և թէպէտ կառավարութիւնը կը գործէ անոնց դէմ, կը կարծուի թէ անոնք պիտի յաղթեն իրենց ընտրել տալ ժողովին անդամոց մեծագոյն մասը։

— Լրնտրն Թայմսի խմբագիրը մօտերս իր կողմանէ յօդուած մը հրատարակեց Թուրքիոյ մէջ Գաղիոյ ազդեցութեանը վրայ, և կ'ըսէ թէ 15 տարի առաջ Գաղիոյ դեսպանոյ աղդեցութիւնը Դրան քով մեծ էր քան ուրիշ դեսպաններունը, բայց 1870ին Ֆրանքօ-Գերմանական պատերազմէն ի վեր Գաղիոյ և Օսմանեան տէրութեան մէջտեղ յարաբերութիւնը շատ փոխուեցաւ։ Բայց և այնպէս 60 կամ 70 տարի է որ Գաղիա Թուրքիոյ վերաբերեալ դէպքերու մէջ գլխաւոր ազդեցութիւն ունեցաւ։ Ուստի և ժամանակ է որ, կ'ըսէ Թայմս, լրագիրը, Գաղիա վերջ տայ իր լռութեանը և իր կարծիքը յայտնէ այն մեծ ինդրոյն մէջ որ առջի կայ Եւրոպական տէրութեանց։

— Թայմս կ'ըսէ թէ Սպանիոյ Ալֆոնս Թագաւորին գործը պատրաստութիւն կ'ընեն Կարլոսականց դէմ պատերազմի մը որ, ինչպէս կը յուսան, վերջին պիտի ըլլայ։ Արդարև Սպանիոյ մէջ քանի գործադեաներ պակաս չեն, բայց ամէնքն ալ այնչափ կը փափաքին կործանել իրար, որչափ աւերել 3օն Գարլոսի բանակը։ Բայց հիմա նշանները կան որ անոնք աւելի խնամով պիտի պատերազմին, և կը յուսանք թէ քանի մը չաբաթէն կարող պիտի ըլլանք խաղաղութեան աւետիսը տալ։ Հիմա ժողովուրդը ծանրաբեռնեալ է հարկերով, երկիրը գամ քան ղգամ կը մօտենայ տնտեսութեան, և գործ քիչ հասատութիւն գտաւ։ Շատ տարդ է որ պատերազմը կանուխ կամ անպատճառ պիտի կոխուի. քանզի Ալֆոնսեանք, թէև պակասաւոր, ազգի մը կը ներկայացնեն, ուր կարողականք, թէև չատ առատ, լոկ գաւառներն։ Հարկ է որ այսպիսի անհատապոր կռիւ մը օր մը վերջանայ։ Բայց սրչափ որ պատերազմը կ'երկարի, այնչափ կ'աւերուին եւրոպական դործատարութիւնները որոնց պիտի հանդիպի Սպանիա խաղաղութենէն առքը։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Անցեալ չաբթու ծանուցինք թէ մինչեւ այն թուականը որ տեղերէ հրահանգներ եկած կ'ին մեզի առաջիկայ տարուան Աւետաբերի բաժանորդագրութեան համար։ Այս վերջին չաբթուան մէջ հրաման ընդունեցանք նաեւ Գրիշհիւթ, Սգրիանուպոլսէ (երկրորդ հրաման), Ս. յարնէ, Սգհիւարէ, Պայընտրըէ, Սամսունէ (Թէոդորոս էֆէնտիէ), Ատափազարէ, Օրտուէ, Էրզինկեանէ, Դուլայէ եւ Սիւթօվէ։

Ամերիկայի միսիոնարաց ընկերութեան կողմէն՝
Խմբագիր Հ. Բ. ԿՐԻՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ
Զազմազճըլար, Յակոբեան խան, Թիւ 12.